

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:
Barcelona. - Riera Alta, 61

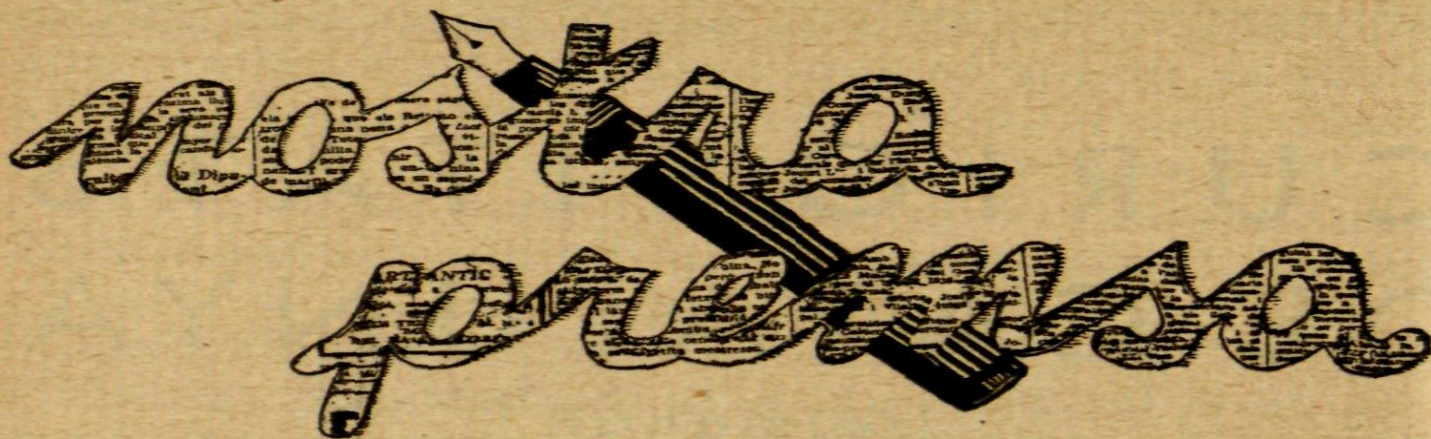
P R E U :

Número corrent	25 cèntims.
Número atrassat	40 »
Subscripció anual	10 pessetes.

S U M A R I

Nostra Premsa, pàg. 130. - Recordem-ho, pàg. 133. - Aforismes i proverbis, pàgina 133. - Capellades, pàg. 134. - Barranc aspriu, pàg. 136. - Folklore aforístic, pàgina 137. - Nota històrica, pàg. 139. - Gràfic, pàg. 141. - El "Camí dels Monjos", pàg. 142. - Cançons populars, pàgina 145. - Sort, pàg. 146. - Aforismes i proverbis, pàg. 147. - Gràfic, pàg. 148. - Contes vells .. forjats de nou, pàg. 149. - Una locució popular, pàg. 151. - Antologia poètica, pàg. 152. - Catalans notables, pàgina 153. - Pels camins, pàg. 156. - Aforismes i proverbis, pàg. 156. - Fets històrics, pàg. 157. - Endevinalles, pàg. 160.

ACTUALITAT BARCELONINA

ESMENTAREM, avui, la sèrie de publicacions periòdiques que, degut als aconteixements desenvolupats suara a Catalunya, han vist la llum pública a la ciutat de Barcelona, deixant per a una altra ocasió la relació dels apareguts en altres localitats de la nostra Pàtria.

Fa poc temps, que en aquest mateix setmanal i número 22, vàrem fer una recensió dels periòdics més antics; en el present, solament farem l'enumeració dels més moderns, deixant per altra avinentesa, la descripció detallada, amb totes llurs característiques, com és peculiar de fer-ho en aquesta secció de "Nostra Premsa", que amb tanta perícia i competència té al seu càrrec en Joan Torrent, distingit amic.

Remarquem que fins ara s'han editat dotze periòdics nous, alguns d'ells en llengua estrangera i pel procediment de multicopista; tenen anunciada la seva propera aparició les publicacions que tindran per títol *Ruta*; *Juliol*; i *Vida Nueva* (Miliciano de la Libertad), Boletín Informativo, editado por las Milicias Antifascistas del cuartel Miguel Bakunin (antes Pedralbes), i que el *Diario de Barcelona* ha estat transformat en *Diari de Barcelona*, *Portaveu d'Estat Català*, continuant, però, la numeració primitiva i fent

DIVENDRES, 24 JULIOL 1938.

ANY 145. — NÚMERO 172.

DIARI DE BARCELONA

Portaveu d'

ESTAT CATALÀ

REDACCIÓ I ADM. JAUME I 4r 11

FUNDAT EN 1792

TELEF 1945 ADM. I 1946 REDACCIÓ

Barcelona, al mes: 350 Ptas. — Península, trimestre: 10'50. Portugal i Amèrica: 15'00 — Demés països: 20'00. — Número solt: 15 cts.

constar: Fundat en 1792. Féu sortir el dia 22 de juliol un Full extraordinari gratuït, amb el sol nom d'Estat Català.

Adjunt donem els facsímils de les capçaleres d'alguns dels alludits periòdics, advertint que alguns d'ells l'han tinguda amb algunes variants, ja de tipus d'impremta, com *Treball*, i *Diari de Barcelona*, ja d'afegidures, com

TREBALL

Diari dels Treballadors de la Ciutat i del Camp

EDICIO DEL VESPRE

TREBALLADORS
DE TOTS ELS PAISOS.
UNIU-VOS

ANY 1. 1900. 1

BARCELONA, 22 JULIOL 1900

PREU 12 STS

Avant, que hi posà, a més a més de la diferència del caràcter de lletra i tamany, una falç i un martell.

Els enumerarem per ordre cronològic:

Mes de juliol: dia 20, *Avant*, Organ del Partit Obrer d'Unificació Marxista; dia 21, *Treball*, Diari dels Treba-

AVANT

Organ del Partit Obrer d'Unificació Marxista

NÚM. 7. — II ÈPOCA

Dimecres, 25 de juliol del 1900

PREU: 15 CENTIMS

Allisteu-vos
a les
**MILICIES
OBRERES**

lladors de la Ciutat i del Camp; primerament sortia al vespre, ara ho fa al matí; dia 22, *Información y Propaganda*, Boletín de la Confederación Nacional del Trabajo y La Federación Anarquista Ibérica; dia 23, *Diari de Barcelona*, Portaveu d'Estat Català; dia 24, *Service d'Information de la C. N. T. et de la F. A. I.* (en francès), i *Information Bulletin of the C. N. T. and F. A. I. Special Edit. in English* (en anglès); dia 25, *Informationsdienst der Syndkalistischen C. N. T. und anarchistischen F. A. I.* (en alemany); dia 28, *Tierra y Libertad*, Organo de la

Tierra y Libertad

ORGANO DE LA F.A.I.

Nueva época. Núm. 1

REDACCION Y ADMINISTRACION: UNION, 19

Barce. ona. 28 julio 1936

F. A. I., i també se'n fa una edició en esperanto, que porta per títol: *Informa-Bulteno*, Confederación Nacional del Trabajo y Federación Anarquista Ibérica. Información y Propaganda del Comité Regional de C. N. T.-F. A. I.

(Sección Esperanto I. L. E. S.) (Liga Ibérica de Esperantistas Antiestatales).

Mes d'agost: dia 2, *La Batalla*, Organo Central del Partido Obrero de Unificación Marxista; dia 5, *Bollettino*

REDACCION, ADMINISTRACION Y TALLERES:
BASOS NUEVOS, 18
TELEFONO 24799

La Batalla

LA BATALLA saluda cordialmente a toda la prensa proletaria

Número suelta: 15 céntimos Organo Central del Partido Obrero de Unificación Marxista

Orreaga, 2 de agosto de 1936

NUM. 1.-II EPOCA

d'Informazione, Noticie e Comunicati forniti Dalla Confederazione Generale dei Lavoro e della Federazione Anarchica Iberica (en italià), i *Informationstjänst, Edition för 'Skandinavien* (en suec); dia 13, *El Miliciano Rojo*, Edi-

El Miliciano Rojo

Editado por los Milicianos del Cuartel CARLOS MARK (antes Jaime I.º)

Año 1

Barcelona, 18 de agosto de 1936

Núm. 2

tado por los Milicianos del Cuartel Carlos Marx (antes Jaime I), i dia 22, *L'Espagne Antifasciste*, Edition française de "Solidaridad Obrera".

Aquests són els periòdics que nosaltres, després de laborioses recerques, hem pogut saber la seva existència. Al marge de tota tendència política i social, com a nota informativa, hem fet la seva relació. Si malgrat el nostre entusiasme per fer completa l'anterior llista, hi manca alguna publicació, tingui's per segur, que la ignorem en l'actualitat.

Més endavant, farem l'explicació o historial detallat de cadascun d'ells.

No volem acabar la present ressenya, sense fer públic el nostre reconeixement a les esmentades publicacions per les facilitats que ens han donat, a fi de portar als lectors de CURIOSITATS DE CATALUNYA aquestes breus anotacions.

JOAQUIM ALVAREZ CALVO.

UAB

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

Recordem-ho

AQUELL progressista i formidable animador de multituds, Josep-Anselm Clavé, que va descabdellar la seva obra especialment en la segona meitat del segle passat, tingué a Vilafranca un gran ressò per la seva realització dels Cors o *Societats d'Euterpe*.

El dia 15 de juny de l'any 1863 començà En Clavé a Madrid, al front del seu *Euterpe*, una sèrie d'actes, exhibicions musicals, que obtingueren un sorollosíssim èxit. Tota la premsa espanyola en va anar plena. La repercussió a Catalunya fou càlida i vibrant.

I sorgí la idea d'un homenatge vast i popular a l'*Euterpe* barceloní, que tan magne triomf havia obtingut.

Però, d'on va sortir la idea? De Vilafranca. Consta en *El Metrónomo*, periòdic que va fundar i que dirigia el mateix Clavé a Barcelona. Diu en el seu número corresponent al dia 12 de juliol del 1863:

"Para demostrar este agradecimiento, y anheloso de ser intérprete de los deseos de todas las demás sociedades, nuestro buen amigo don Eduardo Vidal, de Vilafranca del Panadés, secretario de la sociedad coral del mismo nombre en aquella villa, concibió el proyecto de dirigirse a cada una de las sociedades euterpenses de Cataluña, con el objeto de promover entre sus individuos una suscripción con cuyo producto costear una medalla, corona u otro objeto análogo para regalar a la Sociedad de Euterpe de esta capital (Barcelona), conmemorizando de esta manera un hecho que tanto la honra, y, como hemos dicho, pagarle un tributo de agradecimiento y mutuo amor".

AFORISMES I PROVERBIS

El que no es cou per a tu, deixa-ho cremar.

Qui li ha fet el nas, que el porti al braç.

Qui no ou sinó una campana, no ou sinó un so.

Més val pa eixut amb amor, que gallines amb remor.

Ço que hom no paga amb diners ho paga amb dinades.

Capellades

(NOTA HISTÒRICA)

EL pla sobre on s'assenta la vila i horta de Capellades té per fonament massís roquissar, per on s'escorrien les aigües que encara avui contemplem en llur naixença en el llac o «bassa», que ha estat en tot temps preada riquesa d'aquesta riallera vila. Elles donaren vida i forma al típic «Capelló» i a les moltes coves que té a l'entorn.

És en aquestes coves on els geòlegs troben la petjada de l'home prehistòric. L'antiquíssima edat de la pedra tallada en la que apareix la cultura rudimentària de l'home, tallant la pedra i l'os, polint-los i afinant-los més endavant, i acomodant-los a llurs necessitats de la vida, es veu en l'abric Romaní, i en les moltes altres coves del peu de la vila. L'estudi d'aquests vestigis ha estat fet amb amor i entusiasme pel malaguanyat Amador Romaní i Guerra, qui deixà un museu, fruit dels seus estudis geològics sobre aquesta comarca.

Cal suposar que la vida de l'home, en més o menys intensitat, devia perdurar en aquestes rodalies en el seguir dels segles. Les primeres dades escrites ens les porta el Cartoral del Monestir de Sant Cugat del Vallès, document del 988, i pel que sabem que Capellades és un retall de Claramunt.

En els segles seguidors a la invasió d'Espanya pels alarbs, tota aquesta comarca es coronà de castells. El de Claramunt és el senyor de Capellades, que tenia aleshores un església romànica dedicada a Santa Maria, amb alguns masos al seu voltant, edificats en el pla de damunt la riera Anoia.

A 1070 construí Capellades una fortalesa contra els embats dels sarraïns, que sovintejaven en aquesta comarca per trobar-se als límits de la naixent Cata-

lunya, a la roca de Montserrat. Era massa distant el Castell de Claramunt per a fer eficaç la seva guarda.

Proves de les incursions dels alarbs en són el combat tingut a Castellolí (Castell-Aulí) el 1004, i en el que morí el seu senyor Audesind. També a 1033 el levita Guillem, senyor dels castells de Tous i Montbui, morí en batalla contra els sarraïns prop de la serra de Queralt.

El lloc on s'edificà aquesta torre o fortalesa és conegut encara avui per la «torre nova» i domina el pla de Capellades.

A 1234 obtingué Capellades la total independència de Claramunt per compra que l'abat Pere, del monestir de Sant Cugat, féu al senyor Ramon de Claramunt. Porta aquest document els límits o afita-ció de Capellades que són els mateixos d'avui dia.

Cal esperar un amic de la història qui fullegi amb amor els llibres i documents que fan relació de Capellades faci conèixer des dels segles esmentats quelcom més d'aquesta joliua vila, la qual amb progressiu augment esclata amb tota la seva importància i intensitat en els segles xvii i xviii, expandint amb el comerç de paper el seu gloriós nom per Espanya i les Amèriques.

L'aigua de Capellades ha fet d'aquest lloc una terra bella i rica. Els molins paperers s'han arren-glerat al seu pas fins al riu Anoia, servint-se'n com a força i vida. La puixança i esclat d'aquesta indús-tria pertany als segles xviii i xix. Si ara s'esmuny de la nostra comarca el comerç de la fabricació del paper, Capellades té la important filatura «Guasch Germans» que li aguanta la vida econòmica. L'horta i arbreda de Capellades embelleixen més aquest sanítos pla del cel blau i noblesa d'habitants. I com si no n'hi hagués prou, les fonts, vinyars i boscúries dels seus voltants arrodoneixen l'atractiu de la vila formosa, treballadora i honrada. Capellades és un joiell més de la pàtria catalana.—PERE BOSCH I FERRAN.

Barranc aspriu

FONDAL humit ple de verdor:
no enterboleix la teva calma
la font que neix sense dolor,
silenciosa i platejada.

Lluny de gemecs i absent de planys
l'aigua s'escola cristallina,
del cor s'obliden els afanys,
la pau només per companyia.

Gràcia alada d'un somrís
tens un roser de flor salvatge;
guaita l'estel tremoladís
d'avellaners entre les branques;

es desclou l'alba com la flor
anunciant la llum al dia...;
tu piament serves el plor
d'alguna merla fugitiva.

JOSEP M.ª MARLÉS.

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

(Del llibre «Records i pressentiments»).

FOLKLORE AFORÍSTIC

LES BEGUDES

L'AIGUA és molt bona beguda,
la més sana i més volguda;
deu, emperò, ésser molt pura
per no exposar a malura.
El qui aquesta regla oblida,
a fins, pot fer-se'n la vida.

La bona aigua és sens sabor
com i també sens olor,
dóna als llegums la cuitô
com dissol també el sabó:
clara, fresca i airejada
beguda n'és regalada.

L'aigua que la pluja dóna
per la millor te s'abona:
la del riu per ventejada
n'és també recomanada;
com la de font, dependeix
del terreny d'on flueix.

L'aigua de neus n'és pesada
per poc atmosferisada,
sent, per ço, poc digestiva,
deixar-la deus per nociva.

Tindràs per aigua potable
la que es manté inalterable
tres dies dintre una ampolla,
mes no la que ja s'hi polla.

L'aigua en què peixos veureu,
per aigua bona tindreu.

L'aigua que no es troba pura
fent-la bullir se depura:
puix tot germen vegetal
se mata com l'animal.

El que begues comunament
fresc ha d'ésser, no calent.

L'aigua escalfada en la llar
pròpia sols per vomitar:
mes quan estàs fatigat
beure fred, és disbarat,
puix fins la vida s'exposa
pel petit plaer que es gosa.

El qui en beure s'excedeix,
en la salut ne sofreix.

El vi begut amb cordura
l'augment de forces procura.

Del bon vi l'ús moderat
tindràs per recomanat:
mes son abús que embruteix
greu censura exigeix:
l'home de qui el vi s'empara
sols a la bèstia es compara.

Un poc de vi generós
per digerir, profitós.

Vi que la indústria prepara
beguda n'és que surt cara.
Puix molt sovint la salut
costós li'n paga tribut.

Poc vinagre és digestiu,
mes son abús és nociu:
als llegums i a la verdura
poseu-n'hi, mes amb mesura.

L'aiguarent pres tots els dies
causa n'és de malalties:
begut poc, de quant en quant,
sens fer mal, te va alentant.

Es digestiu el cafè
com i també n'és el te,
mes se'n deu l'abús privar
que als nervis sol atacar.

Nota històrica

PER la diada de Sant Domènec, que es celebra el dia 4 d'agost, antigament, al lloc on avui hi ha la Catalana de Gas i Electricitat, a l'Avinguda Portal de l'Angel, a Barcelona, hi havia un convent de religioses dominiques, el de Mont-Sió que posseïen un pou beneït, l'aigua del qual era oferta als qui anaven a beure-la, car se li atribuïa la virtut de guarir la febre.

Per tal motiu, a l'antiga Plaça de Santa Anna hi havia una fira de càntirs que eren venuts a qui volgués emportar-se aigua.

Abans de l'any 1835, el pou, el repartiment d'aigua i la fira, eren al convent dels religiosos dominics de Santa Caterina.

EL CONVENT DE MONT-SIÓ

Aquest convent fou erigit en 1351 per donya Maria, filla del rei don Jaume II, establint-s'hi unes religioses sortides del monestir fundat a Prullano, per Sant Domènec de Guzman.

Aquelles religioses es traslladaren en 1354 al

«Palau Menor», i en 1357 el rei posà la primera pedra al nou monestir bastit prop de la Drassana.

En 1371 fou abandonat, per les religioses dominiques, el dit monestir i passaren a la casa d'En Porta (després Monestir de Jerusalem), mentre que el de Mont-Sió era ocupat per uns frares dominics.

En 9 de juny del 1420, veient els reis d'Aragó que les monges dominiques de Barcelona tenien un migrat monestir, escolliren per elles el Monestir dels Sacs, de la plaça Santa Anna, habitat per uns canonges, que es mudaren al de Santa Anna.

En 1423 fou portat a terme el trasllat, i el Monestir dels Sacs agafà el nom de Mont-Sió (Santa Maria de Mont-Sió) d'una capella allí existent. Aquestes religioses, reformades en 1568, foren expulsades en 1835, tornant-hi en 1846. Quan varen ésser expulsades, el monestir fou convertit en Universitat.

En 1865, el susdit monestir fou convertit en escola de sords i muts, installant-s'hi també l'Orfeó Barcelonès.

Incautat el monestir per l'Ajuntament, en octubre del 1868, va ésser convertit en caserna, ocupant-lo el «Batalló de la Llibertat».

En juny de 1874 el monestir fou destinat a Museu Arqueològic, essent retornat a les monges, el 16 març del 1875.

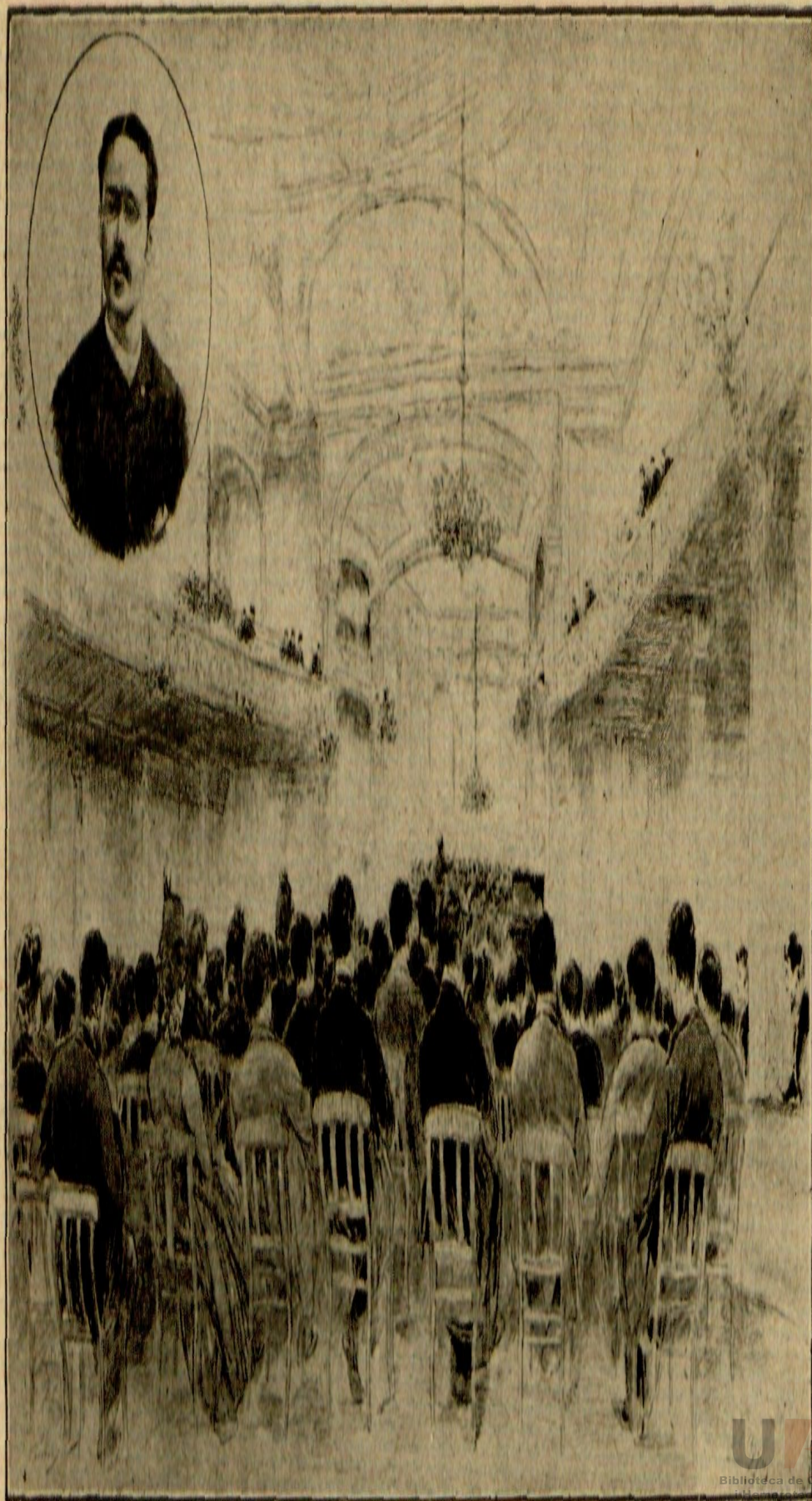
Finalment, la capella i claustre de Mont-Sió, foren traslladats en 1882 a la Rambla de Catalunya, xamfrà Rosselló, en erigir-se allí el convent de l'esmentada comunitat, en el qual hi ha —diuen— la històrica bandera amb la imatge de la Verge de la Victòria que s'arborava en «La Capitana» comanada per don Joan d'Austria en la batalla de Lepant.

Més tard, com ja hem dit, al lloc del monestir de Mont-Sió s'hi aixecà l'edifici de la Catalana de Gas i Electricitat.

RAMON BOTEY I OROBITG.
(De «Els Amics del Folklore de Catalunya»).

L'Estudiantina Catalana de Perpinyà (amb el seu fundador, Justí Pepratx), en una audició al teatre Líric de Barcelona, el dia 8 de febrer del 1888, quart aniversari de la seva fundació. L'Estudiantina

va ésser fundada el dia 8 de febrer del 1884. Féu sentir els cants catalans a París i a Marseilla. El seu director, Justí Pepratx, és el fill del poeta del mateix nom, traductor de L'Atlàntida.

El «Camí dels Monjos»

HEU sentit parlar alguna vegada del camí dels Monjos, que del Monestir de Sant Llorenç del Munt va al de Sant Cugat del Vallès, sense travessar cap riu, ni el més petit xaragall?

Plau-me, doncs, descriure aquest camí que la llegenda que s'hi explica (1) és de les que forma part de les del serral del Vallès.

El bon excursionista no es satisfà solament de les emocions de la muntanya i de la bellesa del paisatge, sinó que cerca dalerosament la poesia de la història, de la tradició i de la llegenda. I aquest gaudi, tan abellit pels esperits selectes i tan útil als caminants estudiosos, es pot trobar en una infinitat de paratges de la nostra terra, rica com és d'història i de folklore. Però on l'empremta humana és un fet sensible a cada pas, és en les belles rutes. Tant és així, que molts dels antics camins són una lliçó contínua de les coses de l'home i de la naturalesa; d'altres expliquen fets singulars i n'hi ha que tenen una particularitat remarcable o simplement curiosa. Precisament ací volíem anar a raure per parlar d'un dels camins darrerament alludits, o sigui del "Camí dels Monjos", que travessa de N. a S. el Vallès occidental.

La tradició conta que arribà un dia que els Monjos de Sant Llorenç del Munt es cansaren de riure en aquella penosa altura i solitud, i desitjaren abandonar llur monestir del cim de la muntanya. I diu que llavors s'adreçaren a Roma sollicitant autorització per a traslladar llur residència a un altre lloc menys aspre i més còmode. I heus ací que el Sant Pare, considerant atendibles les raons exposades pels monjos del Munt, accedí a complaure'ls, imposant-los només una condició, això és, que podien anar establir-se on els plagués, mentre en el trasllat no haguessin d'atravessar cap riu ni riera ni el més petit torrent. I diu que els monjos, que eren perfectes coneixedors de la contrada, baixaren a fundar el monestir de Sant Cugat del Vallès, vist que hi podien anar des del

(1) Conegudes per mitjà de publicacions.

cim de la Mola atenent amb tota exactitud la condició imposada pel Papa.

Aquesta llegenda no té fonament històric, però expressa una realitat geogràfica. Efectivament, es pot anar de Sant Llorenç del Munt a Sant Cugat del Vallès, sense travessar ni el més insignificant xaragall, seguint el camí carener que uneix els dos antiquíssims monestirs, i que des que florí la llegenda és conegut pel "Camí dels Monjos". I bé, la mateixa carena ens duria a Montjuïc o al Pireneu a trobar la capçalera de l'estany de Lanós, el puig de la Grava o de Lagrave, que és el nus orogràfic de la Península Ibèrica amb el Continent (2).

Altra llegenda es diu també: Conten que un dia els monjos de Sant Llorenç, demanaren al comte de Barcelona, nous terrenys per ampliar el seu domini i fundar un nou monestir, i aquest els prometé estendre's fins allà on poguessin anar sense atravesar cap torrent ni riera. Els monjos ho feren així i arribaren a Sant Cugat, i haurien arribat segurament a Barcelona si el comte, tot esparverat, no els hagués deturat en el camí (3).

Hom ha efectuat aquest interessant recorregut i heus-el ací descrit, el "Camí dels Monjos" (4) :

De la Mola a la bifurcació del camí que baixa a Cavall-bernat a sobre la carena que separa els sots de C. Marcet, i de la Codoleda de Can Torres, uns	40 minuts
Al collet del turó de Calderols, uns	45 "
A les primeres cases del carrer de Sant Llorenç de Matadepera, uns	16 "
A Santa Magdalena de Puigbarrals (runes), uns	22 "
A C. Petit, uns	8 "
Al pont sobre la via ferrada dels trens del Nord (ara un xic separat cap a l'E. del veritable lloc des de la construcció de la doble via), uns	14 "
A la carretera de Terrassa vorejant per la part del cementiri nou, uns	15 "
Al poc es passa per C. Torrella del Mas (on la llegenda diu que es trobaren els monjos de Sant Cugat i els de Sant Llorenç del Munt, per ésser a mig camí)	Total 160 minuts

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

(2) «Cultura Cristiana», per J. Montllor.

(3) I. G. d'Excursions.

(4) Efectuat el 29 d'octubre del 1933.

Minuts des del cim de la Mola.

Al camí d'“Els Bellots”, casa que resta pocs minuts a la dreta	22 minuts
Al camí de Can Sabater de Santa Margarida, també poc distant i a la dreta	8 ”
Al camí de Can Parellada, al de la Por	20 ”
A l'indret del Pujol Blanc, cim de la serra de Galliners	25 ”
Al repeu del turó de la Creueta, es tira per la dreta deixant el camí del C. Viver, que és proper a l'esquerra; a la carretera de Rubí.	25 ”
Al collet de Can Camps (damunt mateix de la casa), uns	13 ”
Ací es segueix l'antic camí de Sabadell a Rubí. Al trencall de dit camí vers l'esquerra.	11 ”
A la capella de Sant Domènec de Sant Cugat del Vallès	47 ”
i des d'ací al monestir	15 ”

En total 363 minuts

o sigui, 6 hores, 3 minuts, camí efectuat amb un pas regular, però seguit.

Tot com hom ha descrit, no pot ésser més aproximat a la veritat la suposició popular de la qual es desprèn que Can Torrella del Mas és a la meitat del camí d'aquest trajecte, car hi ha una diferència de 9 minuts de més en la segona part de l'itinerari (això és, sense comptar res des de la carretera a la casa), diferència que fent el camí a la inversa, tal vegada es trobaria de més en el trajecte final.

I ara, abans de finalitzar aquest modest treball, hom li cal fer unes observacions.

A Matadepera, cal seguir la carretera fins el camí de l'esquerra més proper a la riera de les arenes. Entre Can Montllor i la via es troba el camí vell de Terrassa a Sabadell, el qual es segueix unes passes, i tot seguit s'agafa el camí de la dreta, al repeu d'un marge i sota una vinya i vorejant un camp. Prop del camí de Can Parellada al cap del Mugal, han fet perdre el camí llaurant-lo i sembrant-lo: cal atravessar el camp.

Heus ací explicat breument l'antic “Camí dels Monjos”. Si hom vol prendre's la curiositat de fer-ho, podrà comprovar pràcticament el que hom ha descrit.

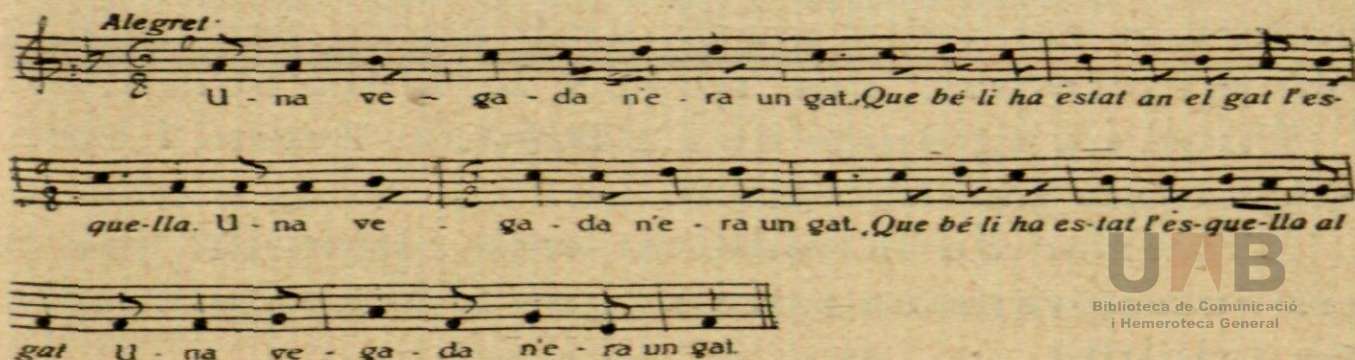
FRANCESC GOSALBES I CASTAÑÉ.
(De “Amics del Folklore de Catalunya”).

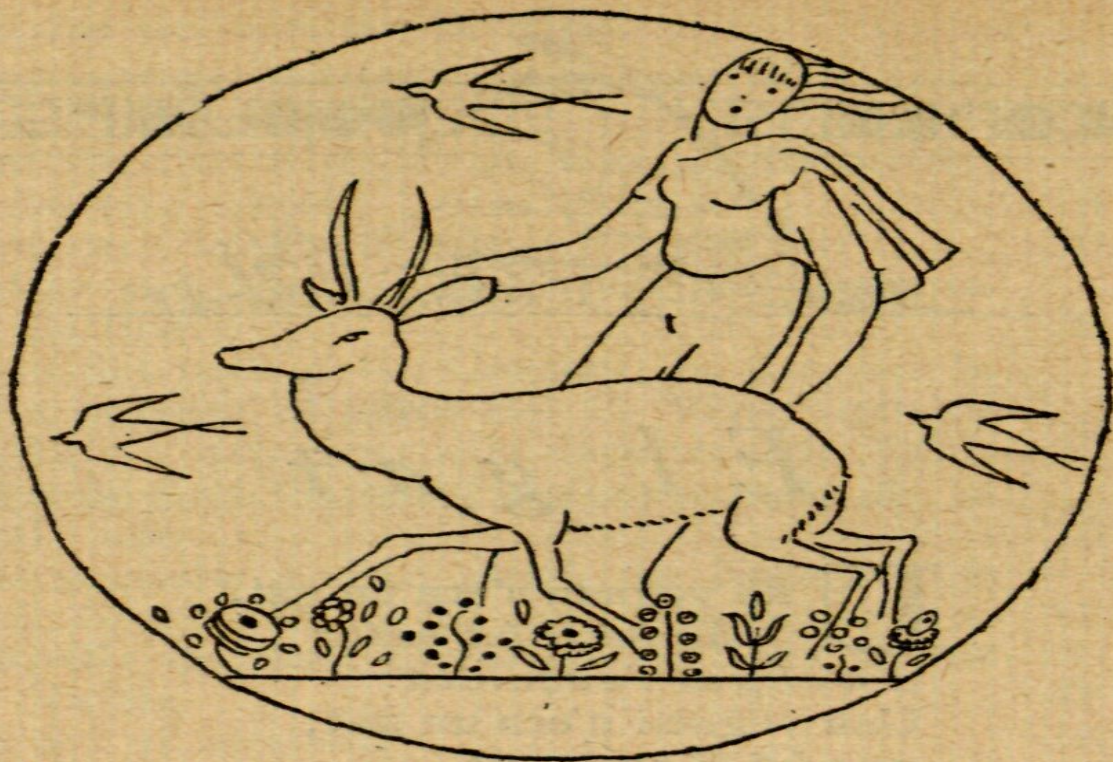
El gat

Una vegada n'era un gat,
que bé li ha estat
a n'el gat l'esquella.
Una vegada n'era un gat,
que bé li ha estat
l'esquella al gat.

S'ha menjat la carn del plat.
La minyona l'ha tancat.
S'ha escapat per un forat.
S'ha tirat de cap al mar.
Un pescador l'ha pescat.
A la plaça l'ha portat.
Una minyona l'ha comprat.
A la taula l'ha portat.
El senyor se l'ha menjat.
A la panxa li ha miolat.
—Ai, minyona, què m'has dat.
Si m'has dat el nostre gat.

(De «Cançons de tot arreu», per F. Baldelló, 1936).

S o r t

DE poques poblacions sabem que els seus fills i habitants se l'estimin tant, com se l'estimen els de Sort.

Aquesta antiga població de la Vall d'Aran, està situada a la dreta i tocant les aigües del Noguera-Pallaresa, a uns 700 metres d'altitud sobre el nivell de la mar; dista 127 quilòmetres de Tàrraga, que és l'estació de ferrocarril més propera.

Sort és capitalitat del partit judicial i està recolçada al repeu del serrat que corona la mansió senyorial o castell del comtat de Pallars, del qual es conserven els vells murs, amb algun finestral i torreó esbalandrat, que serveix de tanca al cementiri.

Entre els agregats de La Bastida, Bresui i Pernui, compta uns mil habitants.

L'interior de la localitat està constituït per carrers excessivament estrets, que li donen un caràcter ben original.

Es el centre de la contrada; hi fan cap les gents

de moltes poblacions; saben que hi trobaran un bon mercat, el qual té lloc els dimars de cada setmana.

Celebra la festa major els dies 8, 9 i 10 de setembre.

Referent a la fundació, hi ha qui diu que és fenícia, de la qual suposició se'n conta una llegenda molt curiosa; el més cert és que sigui romana, doncs són moltes les petjades d'aquella dominació (monedes, sepultures, etc.), que s'hi han descobert.

S'ha escrit repetides vegades, que la població de Sort correspon a l'antiga de Vilamflor. S'ha suposat també que el nom de Sort li ha pervingut per haver confiat a la *sort* el punt on devien edificar-se les noves cases, o bé per haver estat bastides en les *assorts* o hortes que eren de Vilamflor.

MIQUEL FORTUNY.

AFORISMES I PROVERBIS

Poc mal danya.

No la facis, no la temis.

El poc mal espanta i el molt amansa.

Pecat que té excusa, prompte és fet.

Després de fet el mal, és quan vénen les postures.

Fes bé i no facis mal, que d'altre sermó no et cal.

Qui s'atura en un lloc i no es mou, és així com aigua,
que a poc de temps put.

Esser humil, havent valor, és major valor
que ninguna cosa.

El jove, per natural, més que al bé s'inclina al mal.

Heus ací una festa de poesia i llegenda. La seva evocació escau de ple a l'ambient d'aquests casals o castells,
que tenen quelcom de poemàtic.

C o m i a t

QUE tens, filla? Et veig molt esgrogueïda i ullerrosa...

—No res, mare. Un petit esvaïment que m'ha sobtat a l'església, barrejat amb un xic de vergonya, al veure'm objecte de les atencions d'una pila de gent. Sort he tingut, però, de la Teresina, l'ajuda de la qual força he d'agrair. Ella sí que és una vertadera amiga, com poques n'hi ha! Al caure he topat contre el banc, i ara...

—No em vols creure, Mercè, el que sempre et dic. El teu organisme no et permet estar tanta estona dejuna i agenollada.

—Em vaig a estirar una mica al damunt del llit. Em sento força capolada; descansant, tal vegada em passarà.

—Ves, ves... Et pujaré una tassa de camamilla amb unes quantes gotes d'aigua del Carme, vols?

—Sí, mare.

* * *

La porta, lleugerament entreoberta. Com que les mans les té ocupades, amb la punta del peu, poc a poc, la mare es franqueja ella mateixa l'entrada.

De moment té un petit sobresalt. La noia no és al llit. La troba asseguda, amb els colzes damunt del pentinador, el cap amagat entre els braços.

Li posa la mà al front. Està bullint. Li toca una mà. Febrosa a més no poder.

El tinter, encara destapat, i la ploma a la seva vora, li criden l'atenció. Mira i remira. Per sota els

braços de Mercè, sobresurt un filet de paper blanc. L'estira. Una lletra inacabada. Abans de passar-hi els ulls, observa la filla. Dorm convulsivament.

S'acosta a la finestra. Llegeix:

«Estimat David: Ja ho veus, no puc deixar d'emprar el qualificatiu. Malgrat tot i per damunt de tot, t'estimo. Mira si n'és de gran el meu efecte envers tu, que et perdono sincerament tot el mal que m'has fet. Vinguin totes les dissorts sobre meu si així tu pots ésser feliç amb la que prompte serà la teva muller.

»Vares anar-te'n farà prop de dues anyades. En el moment de la teva partença em refermares la paraula que un jorn, avui ja llunyà, em prometeres complir solemnement. No sé quin estrany pressentiment, que en aquell instant passà pel meu cervell com un llampec, em féu dubtar de tu. No obstant vaig saber correspondre al teu bes de comiat amb un altre, fet amb tota l'ànima, que segellava la fidelitat que tota bona enamorada deu servir pel seu absent estimat.

»El primer trimestre, gairebé cada dia per altre, rebia noves teves. Després, més tard, les lletres s'espaiaren fins no rebre'n cap.

»Em constava que no estaves malalt.

»Avui, matí de diumenge, per boca del mateix senyor rector de la parròquia del nostre poblet, he sabut el perquè del teu silenci. Ha estat avui, durant la missa major, quan s'han llençat les teves primeres amonestacions amb una tal Joana Fidel i Mas, veïna de Barcelona. He comprès perfectament la causa del teu mudisme.

»No et vull guardar rencor. Altrament, no sabria com fer-ho. Sí, David, et perdono de tot cor i et retorno la paraula, aquella paraula, recorde's?

»Emprò, la ferida que amb el teu procedir has obert en el meu cor, ¿qui la podrà cicatritzar?»...

—Pobra filla meva!— exclama la mare tot eixugant-se els ulls plorosos.

Amb tota cura, retorna la carta al seu lloc, tal com l'ha trobada. Li és de molt mal posar, però amb força paciència ho aconsegueix ben aviat.

De puntetes surt de la cambra. Ajusta la porta, tal com estava abans, quan ha entrat. Allí, al mateix llindar, torna a passar-se el mocador pels ulls, no fos cas que encara hi hagués quedat alguna llagrimeta.

Quan estigué segura d'haver recobrat el seu habitual estat d'ànim, amb els nusos dels dits truca a la porta.

—Mercè...

La veu maternal deixonda a la filla. Cuita corrents amaga paper, tinta i ploma. La lletra inacabada la guarda en lloc segur, arran mateix del seu cor. I es tira damunt del llit. Que la mare no sospiti el seu gran trasbals.

—Entreu, mare, entreu...

JOSEP M.ª SALAS I JULIÀ.

UNA LOCUCIO POPULAR

«Ets un Pau»

A *Les joies de la Roser*, drama de Frederic Soler i Hubert (Serafí Pitarra), hi intervé un personatge extremadament taujà, el qual respon al nom de Pau. La popularitat assolida pel drama esmentat, ha donat lloc a què hom digués «ets un Pau» a tot aquell que té el defecte de la taujaneria.

UNB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

L. S. I.

Cançó dels manobres al fer anar les pales

A-i-zum-la-là! pala batidora
sobre aqueix pa bru, salta, oh tu, llagosta,
morro gris d'argent, camella ronyosa;
i tu vell sedàs, destria la brossa
amb un ull molt noble.

A-i-zum-la-là; tomba, pala, tomba!
Pasta aquest pa bru, que és el pa de l'Obra.
Nostres ulls fas cecs de la calç que els toca
nostres peus fas solls; més... ens rius tan dolça
quart de lluna fosa!

A-i-zum-la-là! Tresca, humil manobre,
els maons al coll, la menta a la boca.
Ara pren un sac i ara pren la corda
que de no rodar l'alta corriola
ha posat veu ronca.

A-i-zum-la-là! Les galledes ploren
quan fan via amunt amb la corriola;
mes pel nostre braç l'aigua fresca corre,
i ens duu de l'infant i del pit de l'Esposa
la noció més dolça!

A-i-zum-la-là! La lliçó ens la donen
els núvols i els sils i el matxo que us porta
molt alegrement les daurades sorres.
Pel nostre obeir és que s'alça l'Obra
tan alta i tan forta!

A-i-zum-la-là! Obediència, dóna
noblesa al treball, fortalesa a l'Obra.
Quan el sol riurà sobre l'Obra tota
besarà els humils més que els que avaloten;
i alçant els ventalls, besarà la vostra
cabessada humil, matxos que heu dut sorra
i a damunt la pols que en la roba ens flota
també ens besarà les espatlles fortes
als dòcils manobres.

(†) RAFAEL MASÓ I VALENTÍ

CATALANS NOTABLES

Martina Castells de Constantí

DE Lleida és la glòria de comptar la primera dona, entre els seus fills, que mostrà el títol acadèmic de doctora. Aquesta fou la malaguanyada Martina Castells.

Martina Castells era filla de metge, néta de metge, besnéta de metge!

L'any 1877 acabava el batxillerat.

L'any 1881 acabava la llicenciatura.

L'any 1882 es doctorava a Madrid.

La seva carrera fou una carrera molt brillant. En ella obtingué 14 *excellents*, 16 *notables* i 20 premis extraordinaris.

Però el dia 21 de gener de 1884 deixava aquest món!

Vegeu-ne unes paraules biogràfiques escrites pel mateix Josep de Letamendi, del qual fou deixeble la Castells:

"Nacida en Lérida, dió Martina su primera muestra de afición al estudio, aprendiendo por sí, y como de sos-

layo y a hurtadillas, a despecho de una pertinaz oftalmía y de la consiguiente prohibición de todo estudio, la lectura y la escritura que un maestro particular enseñaba a dos hermanitas mayores que ella. A la edad de ocho años, llevada por unos tíos suyos, con la mira de fortalecerla, a una posesión cercana a Sumaya de Guipúzcoa, y contrariada por el hecho de que las niñas de la vecindad ni entendían el castellano ni hablaban más que el vascuence, logró, al mes escaso, entender a la perfección este difícil idioma, y hablarlo con corrección bastante a las necesidades, si no muy complejas no nada elementales del trato en la segunda infancia.

Puesta, a la vuelta, en el mejor colegio leridano de señoritas, pronto vino Martina a ser entre sus condiscípulas la abeja-reina, es decir, individualidad que, sin forma de sufragio ni de lucha y sólo por indiscutible fuero de naturaleza —cual acontece en los misteriosos palacios de cera y miel— se erige en cabeza visible y soberana dentro de cada escuela. Fué, pues, nuestra actual doctora entre sus condiscípulas modelo en la vida interior y representante en los actos públicos de su colegio.

De allí pasó la joven pensionista al entonces nuevo colegio de monjas de la Enseñanza de la misma Lérida, donde la fatal nueva de la muerte de su hermano, ahogado en las aguas del Segre, vino con tal violencia a sacudir la exquisita organización de la pobre niña (tanto más susceptible cuando empeñada en rápido crecimiento), que contrajo la enfermedad llamada por los médicos Corea y por las gentes Baile de San Vito; en virtud de lo cual apartáronla sus padres de todo estudio.

Obtenido un brillante bachillerato, fué cuando Martina Castells, en compañía de una condiscípula suya y de los respectivos encargados, se presentó en el atrio del Colegio de Medicina de Barcelona, reclamando un lugar en las gradas de mi cátedra de Anatomía, a tiempo que la libertad concedida por la Revolución de Septiembre a todo español, y por tanto a la mujer, de estudiar privadamente sujetándose a fin de curso al examen oficial, acababa de ser restringida mediante el precepto de la asistencia obligatoria a las aulas, dictado por la restauración. Esto ocurría en octubre de 1877.

Tocóme, pues, a mí el árduo paso de resolver el con-

flicto; es decir, instalar a la mujer española en la cátedra más vidriosa de las facultades, y de realizarlo solo, sin más fuerza ni recursos valederos que la cariñosa adhesión de mis discípulos, sin la cual no sé imaginarme catedrático”.

Quan va morir, fou un dol unànime que se sentí. Vegeu com a mostra aquesta expressiva adreça d'una altra dona famosa: l'“Esmeralda Cervantes”:

A MARTINA CASTELLS DE CONSTANTÍ
Doctor en la Facultat de Medicina

Recibe, genio catalán, la modesta hoja de laurel que añadido a tu corona ganada con el estudio y la perseverancia.

Prescindiendo de las mezquinas preocupaciones que desgraciadamente abundan tanto en nuestra patria, te lanzaste al campo del saber haciéndote grande entre los grandes, fuíste coronada con el birrete de doctor, siendo la segunda en España que ostentara tal insignia. La primera goza en la gloria el título de santa, y en cuanto a ti, Martina, la historia escribirá con letras de oro tu nombre en el monumento de las glorias catalanas, más duradero que el de la vanidad y el orgullo.

No lloréis, esposo querido, padres amados; es más feliz que vosotros; al separarse de esta vida de miserias, de desengaños y de intrigas; velará por cuantos amó, en el mundo mejor a que ha volado y en donde continuará la carrera que había emprendido, toda abnegación, caridad, alivio al desvalido y amor a sus semejantes. Que mi lira enmudezca hoy y se oigan sólo lamentos de mi corazón lacerado, que ruega a Dios le haya acogido en su seno”.

D'això fa més de 50 anys. A desgrat dels temps passats, resta encara en la memòria de molts el bon record d'aquesta insigne lleidatana.

JOAN R. SALVANS.

Pels camins

L'excursionisme ha pres a Tarragona, com en altres indrets, un descabdellament ben visible. L'excursionisme ha guanyat de categoria d'ençà que seguint els exemples dels seus mestres (recordeu: Marian Aguiló, Cèsar August Torres, etc.), ha esdevingut cada vegada més una tasca de cultura, no sols un exercici de deport corporal amb concomitàncies de gresca, barrila i costellada. El nostre excursionisme agafa un to alt i culte com en els altres pobles cultes.

Pels camins deixa avui l'excursionisme el rastre del saber, testimonis del seu esperit refinat.

Pels camins trobareu sovint el senyal que us indica el pas dels recercadors de més saber, de més bellesa.

Si aneu pels camins de Montsant, trobareu la bella placa en marbre a l'autor de *Terra Baixa*...

I, veieu, un hom de seguit s'imagina aquest drama tenint per fons de decoració real el Montsant formidable.

AFORISMES I PROVERBIS

Ovella que bela perd el bocí.

El pa de casa no satisfà.

El pa de la veïna és medicina.

Paciència plora al començament i riu a la fi.

Ço que hom no ha de pagar no és car.

Músic pagat no fa bon so.

Pactes rompen lleis.

L'escarabat al seu fill li diu «perla».

La pàtria sempre lira.

Hom no pensa en Santa Bàrbara sinó quan trona.

Peresa engendra pobresa.

Perill comú fa a tots germans.

Per un frare no es perd un convent,
ni per un soldat un regiment.

Felip l'Atrevit, conduït en una llitera,
anant-se'n cap a França.

FETS HISTORICS

La famosa gesta del coll de Panissars

PIRENEUS, bonic nom per a evocar les magnes accions de la història, que segles passats, es van descabdellar en les seves alteroses muntanyes, a través dels seus colls i per les seves valls profundes. El dibuix que publiquem, representa aquella famosa gesta haguda al coll de Panissars, aleshores que Pere II amb un grapat d'homes, això sí, decidits i compactes, obstruïren durant tres setmanes el pas de l'exèrcit més gros que s'havia vist allí, d'ençà de Carlemany.

S'havia designat per al tron d'Aragó, Carles de Valois, fill segon de Felip de França, a l'ensem que el primogènit Felip, es possessionava del reialme de Navarra, degut al seu enllaç amb la princesa donya Joana. Tot seguit començà una guerra fera entre França i Aragó. En el mes d'abril del 1285, ajudada França per don Jaume de Mallorca, s'endinçà pel Rosselló, amb cent vint mil homes; però més astut don Pere, ràpidament, sortí de Lleida i arribà a Perpinyà, on sorprengué al seu germà Jaume, i aquest li féu entrega dels castells i fugí abandonant la seva esposa i fills.

El monarca aragonès, davant aquest greu problema, ordenà l'allistament d'homes per anar a lluitar contra els francesos, ocupant unes serralades dels Pireneus, contenint així durant vint dies el formidable exèrcit francès i, finalment, envaí l'Empordà.

Per encàrrec del rei don Pere, dirigí la defensa de Girona, el vescomte de Cardona, Ramon Folch; però ben prompte Felip l'Atrevit atacà Girona furiosament, però en tots els assalts els costaven moltes vides. No obstant, com que els francesos no aixecaven el setge, i per manca de queviures, d'acord i amb consentiment de don Pere, el vescomte de Cardona va capitular.

El 23 d'agost, arribà a Barcelona l'almirall Roger de Llúria, amb trenta galeres, procedent de Sicília, anant-lo a rebre don Pere, que es trobava a Hostalric, per a encarregar-li el comanament de l'armada catalana que havia de decidir la seva sort. Es feren a la mar dirigint-se al golf de Roses, ajuntant-se'ls-hi onze galeres més, al cap de les quals anaven Ramon Marquet i Berenguer Mallol.

En ésser al vespre, s'inicià el combat naval contra l'esquadra francesa, que estava composta de trenta naus, i al crit de «Sicília! Aragó!», els catalans lluitaven amb un braó extraordinari, mentre el vaixell

almirall, amb el seu cabdill, embestia amb tant de coratge, que d'una galera provençal no en va quedar ni ballester ni galiot viu.

Fou tan gran la victòria dels catalans, que va desmoralitzar del tot l'exèrcit francès, i al seu propi rei Felip l'Atrevit, i fou ell qui va proposar un armistici, degut també a l'epidèmia que empestà el seu exèrcit, resultant-ne ell també perjudicat, emmalaltint al cap de pocs dies.

Assabentat don Pere d'aquest aconteixement,

Els Pireneus, teatre de les antigues invasions dels bàrbars.

sortí amb les seves tropes i fent una marxa de flanc per Banyoles i Besalú als Pireneus, es situà en el coll de Panissars, per a impedir-los la retirada. Efectivament, va aparèixer un llarg comboi de malalts, entre els quals s'hi comptava el rei, conduït en una llitera, i trobant-se al pas amb don Pere, l'infant Felip va sol·licitar al rei català pas franc, accedint el nostre rei a tal petició. Però un cop hagué passat el baiard reial, els almogàvers baixaren la carena i es llançaren com a lleons contra les tropes franceses fent una gran matança i deixant el camp ple de cadàvers.

La gesta de Panissars és l'última viscuda pel rei Pere, doncs moria poques setmanes després, que amb el seu gran valor, ajudant amb son propi braç a l'extermini de l'insolent invasor de la nostra terra, que obligat pel furor dels almogàvers traspassà la frontera, i les seves ambicions quedaren detingudes més enllà dels Pireneus i en els seus vertaders dominis, temorencs de revifar la fúria del Gran Rei Pere II, qual valor i talent immortalitzaren el seu nom.

J. C. C.

ENDEVINALLES

No mossega ni lladra,
però no deix entrar la gent a casa.

(*El forrellat*).

Deu arbres uniformats
i de roques coronats.

(*Els dits*).

Un jardí ple de flors blanques
amb un jardinê encarnat;
mai hi plou ni mai hi neva,
però està sempre mullat.

(*La boca*).

UBB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA
